

ԾԻՐԱՆԱՌՈՐ ԶԵՌՆՈՒՄԻ ԶԱՌՈՂ՝

ՄԱՐԴԱՌԻՍԻԱՆ մէջ չի պակսիր մը տատրական ճշմարտութեան հանդէպ պէտք եղած յարգանքը:

Ուրչափ ալ այս վերջին տարին հրու աշխարհի պատմութեան մէջ չլսուած կը պիտի չենք, յաղթութիւններ, յեղափոխութիւններ, ցաւեր ու զոհեր և դառն յուսախարութիւններ, այնքան արիւն և այնքան վայեր, անգթութիւններ և անհաւատարմութիւններ, հազարամեայ ճատատուութեանց տապալումներ և արտաքին աշխարհի երևոյթին փոփոխութիւնը զբաւած ըլլան մեր մտածութիւնը՝ ներքին մարդուն և մտաւոր զարգացման վերաբերեալ խնդիրներէն զմեզ ցրուելով, այնու հանդերձ հաճողով կը տեսնանք որ բոլոր կիրթ և ուսեալ մարդկութիւնը իր անծարանք կ'ընծայէ «Ատտաւադային կատակերգութեան» անմահ հեղինակին պանծալի յիշատակին առջև, Տոմոյի Ալիկիթի՝ որ թէպէտ վեց հարիւր տարիէ ի վեր մեռած, այլ կ'ապրի դեռ և պիտի ապրի իր զբոսածքով, քանի որ գտնուին գաղափարականը և գեղեցիկը սիրող անձեր:

Տանդէ մի միայն զբաւած են աշխարհի ամենամեծ դիպացը չէ, որուն գրուածքը — յետ Սուրբ Գրքի — գուցէ ամենէն շատ կարդացուածը և ուսումնասիրուածն ըլլայ, այլ զարդն է Ուղղափառ Եկեղեցւոյ՝ որուն մտաւոր և բարոյական ինչպէս նաև շնորհքի ճշմարտութիւնները՝ յաղթանակել

տուին կեանքի փորձառութիւնէն քաղուած սկզբունքով և պատճառաբանութեամբ:

Այս պատճառաւ ալ ուղղափառ պարտականութիւնս կատարած կը զգամ, երբ Ս. Ստեփանոսի Կանաթին տարեկան Հաւաքումին առիթով Տանդէի հրաշալի դէմքը կը յիշեցնեմ:

Տանդէ «Ատտաւադային կատակերգութեան» մէջ նկարագրած է ներքին մարդուն դիպացներով թիւնը և իր երեակայական ուղեկորութիւնը դժոխքի և քաւարանի մէջէն մինչև արքայութիւնը՝ կը նշանակէ մարդկային հոգւոյ զարգացումը զգայաբանքի գերութիւնէն մինչև կատարելութեան ազատութիւնը, զգայարանաց խարուսիկ պատկերներէն մինչև ճշմարտութեան լուսափայլ արեգակնային տեսիլը: Այս պատճառաւ ալ իր գրութեան մէջ միայն իր հոգւոյն կոտիները չենք տեսներ, առանձնական մարտը անոր՝ որ փրկութիւն և ազատութիւն, զուտ ճշմարտութիւնը կը փնտռէ, այլ բովանդակ մարդկութեան այլաբանական հոգեւոր զարգացումը:

Բանաստեղծական պատկերներով բացատրուած իր փորձառութիւնները՝ յաւիտեական մարդուն փորձառութիւններն են և իր քերթուածը անցեալ եղելութեանց երգը չէ, կամ արդէն մոռացութեան մատնուած հին իղձեր, այլ նկարագրող ներքին կոտիներու՝ որ մշտնջենապէս անդու կը վերանորոգուին մարդկային ամէն

1. Ապրիլ 28ին Ս. Ստեփանոսի Կանաթ իր 66երորդ համագումարը անցնելու, Պատարեալի մէջ համանուն Ընկերութեան ընդարձակ սրահին մէջ խորած էին ութ հարիւրէ աւելի անձեր, յորս կը նշմարուէին ազնուականութեան բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, շատ երեսփոխաններ, Համալսարանի ուսուցիչներ, բարձրաստիճան եկեղեցականներ և ուղղափառ աշխարհիկ գաղափարներ ամենէն նշանաւոր դէմքերը, Երեկայ էին նաև Առաքե-

լական Դեպոստ Գոնս. Աքիփոս, արքեպիսկոպոսներ, եպիսկոպոսներ և կրօնքի Նախարարը:

Նորին Վսեմութիւնը Հունգարիոյ Պետ-իշխան Ծիւրանաւոր Յովհաննէս Ջեռնոյ՝ Սարկիսիոյ Արքեպիսկոպոս, բարձր Գառ իտեպեալ մեծ խանգով և գիտնականօրէն:

սրտի մէջ, կոխներ՝ որ հուսկ խաղաղութիւն և անդորրութիւն և ստուգիւ երանաւէտ յաղթութիւն կը գտնեն Տանդէն մեզ նշանակուած ապահով ճամբուն մէջ:

Տանդէ իր դիւցազնեղութիւնը զրաժ է աքսորի թափառումներու մէջ, ամէնքէն լըուած ժամանակ, «երբ ինքը միայն իր կուսակցութիւնը կը կազմէր», յուսախաբութեան դառնութեան ատեն:

Շուտով, իր երիտասարդութեան երազներէն վերջ, ինքզինքը հրապարակական կեանքի նուիրեց: Միանգամայն իմաստասէր, բանաստեղծ, քաղաքագէտ և զինուորական եղաւ: Իմաստասիրութիւնը իր մէջ կը կրթէր իր անձին գիտակցութիւնը և ուրիշները դատելու կարողութիւնը: Ան իր դարուն հոգւոյն անակնկալ արկածներուն մէջ խառնուեցաւ: Բանաստեղծութիւնը և ի մասնաւոր իրեն ընկեր քերթողներու օրինակը, որոնք ազատ և անսանձ կեանք մը կ'անցնէին, շուտով ճանչցուցին իրեն՝ բարոյական ապակաշութեան, անհաւատ ամբարշտութեան և հաճոյքի անյազութեան մեղքերը: Քաղաքականութեան մէջ փորձն առաւ նա անձնական փառասիրութիւններու խորտակումին, նկարագրի պակասութեան, սրտի կարծրութեան: Շատ անգամներ պատեւրազմեցաւ ան կուռի դաշտին մէջ իր քաղաքական համոզումներուն համար: Իր ձկտումներուն չքանալը տեսաւ, տեսաւ իր քաղաքական գաղափարներուն անհետիւր, ի մասնաւորի երբ Հինրիկոս Է կայսեր մահուամբ հոռոմէական կայսրութիւնը լուծուեցաւ: Իր քաղաքական կեանքին մէջ միշտ համաձայն չգտնուեցաւ ուղղափառ Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներէն ու մանց քաղաքականութեան հետ: Գրեթէ զրեթէ փորձութիւնն ունեցաւ ապստամբելու՝ փրիստփայի և սքանչելի քերթողի իր բոլոր մեծղի մտքով՝ Եկեղեցւոյ հաւատքի և բարոյականի վարդապետութիւններուն դէմ, և այսպէսով վրէժ խնդրել իր քաղաքական անկումին:

Սակայն այդպէս չեղաւ իր արդարա-

կորով միտքը գիտցաւ զանազանութիւն ղնել ընդ մէջ Եկեղեցւոյ էութեան և մէկ քանի եկեղեցականներու աշխարհիկ քաղաքականութեան: Վերջապէս համակիր եղաւ Եկեղեցւոյ և քաղաքականութեան մէջ ալ իր առաջին մտածութիւնը եղաւ միշտ Եկեղեցւոյ ներդաշնակութիւնը Տէրութեան հետ: Ատելութեամբ լցուած կուսակցութեան մարդը չեղաւ, այլ առարկայական դատաւոր կուսակցութիւններու չափազանցութեանց:

Տանդէ իր աքսորանքի տարիներուն մէջ աստեացաւ նկատմամբ իր Զանգերուն աւերակներուն վրայէն մտքով անցնելով, կը զբաղէր մարդուս կեանքին ստոյգ վախճանին և նպատակին վրայ, և խորհրդաւոր տեսիլքի մը մէջ՝ կենդանի կը նկարէր հոգւոյն վերելքը մտաւոր և բարոյական կատարելութեան, որ իր լրումունի Աստուծոյ հետ միութեան մէջ, և այսու իր քերթուածին մէջ կը քարոզէր այն՝ ինչ որ սորվեցուցած է Եկեղեցւոյ Հիմնադիրը՝ Քրիստոս, և ինչ որ Եկեղեցին ընդունած է իր Հիմնադրէն իբր աւանդ, և ցարդ կը քարոզէ և կը սորվեցնէ:

Մի առ մի յիշատակած է Տանդէ իր բոլոր մոլորանքները, իր կռիւները քաղաքական ազատութեան համար, իր անսանձ փափաքները, և ինքրի հետ յուսահատ կուս մը մղած է ազատելու համար մուրթութեան և կրքերու կապանքներէն, և այսպէսով ուղղելու հոգին դէպի ճշմարտութիւն և բարոյական ազատութիւն: Համոզուած է, թէ ամէն յաջող կամ անյաջող ելք մեծ կարեւորութիւն չունի, զլիսաւորն այն է որ մարդկային հոգւոյ ստոյգ յարգը ճանչցուի և անոր ամենէն անթերի զարգացումը և յառաջդիմութիւնը հոգացուի: Կեանքը ճամբայ մ'է, ուխտազնացութիւն մը դէպի նպատակ մը: Այսպէսով ճամբան կը տանի զմեզ դէպի անգնահատելի բարիք մը և կատարելութիւն մը, եթէ Զանանք լաւ ճանչնալ նպատակը: Այդ նպատակը ոչ մէկ բան կրնայ ըլլալ եթէ ոչ Անհուն Բարին՝ Աստուած: Մեր ճամբուն մէջ մեզի առաջնորդ

է ուղիղ և արդարակերպ մարդկային՝ երկրիս վրայ բարոյական օրէնք է՝ որ միտքը, որ կ'առաջնորդէ Տանդէի Դժոխքի և Քաւարանի մէջէն. Վիրգիլիոս անոր պատկերն է. իսկ աստուածային շնորհքը՝ որ Տանդէի համեմատ Պէթրիչէի պատկերի երկուորութիւնը (dualismo), որով հար-

ՏԱՆԴԷ ԱՆԻԿԻԷՐԻ (Ժողովոյի)

ներքն կը շարժէ միտքը և միանգամայն զանի կանգուն կը բռնէ աստուածային ճշմարտութեան ծանօթութեան մէջ, — ինքնին միայնակ առաջնորդ և ուղեկցիոյ կ'ըլլայ յարցալուծեան. Շնորհքէ լուսաւորուած միտքը կը տեսնէ բնութեան և հոգւոյն մէջ եղած հակասութիւնը. Այս

կաւոր է որ զմեզ չարին կապէն արժեք կենք և ազատենք. Բարոյական աշխարհի մէջ ճշմարիտ չէ միաւորութիւնը (monismo)՝ որ մարդկային ամէն միտում բարի կը նկատէ և իբր կեանքի աղբիւր. կեանքի օգուտը բարոյական բարւոյն շահ կապուած է. Բարոյական չարիքը կեանքի

արժանապատուութիւնը կը խոնարհեցնէ և կը նուաստացնէ, կը կապէ զայն և իր ետեւէն կը քարշէ զղջումը և պատիժը:

Ընդհակառակն բարոյական բարիքը բռնութիւնը կ'ազնուացնէ և աւելի կը վսեմացնէ. աստիճանաբար կեանքը կը զարգացնէ, կ'ամրապնդէ, կ'ոգևորէ, կը կատարելագործէ և աստուածային պարգևներով կը ճոխացնէ: Կեանքի յառաջդիմութիւնը բմբուխէ կարևոր պայմանն է՝ ճանչնալ բարոյն և չարին մէջ եղած զանազանութիւնը, և ներգործութիւնը մէկ քանի ուժերու՝ որոնք յաղթել կու տան բարւոյն և չարին վրայ: Այս ճշմարտութեան լիովին հասկացողութեան համար բաւական չէ լոկ գիտութիւնը ոչ ալ իրաւունքը կամ մարդկային օրէնք, այլ հարկ է դնել ուրիշ կենսական ճշմարտութիւններ՝ զորս այլազգ չենք կրնար սորվիլ, եթէ ոչ հաւատարմով: Ինչ հաւատարմով ձեռք բերուած այդ ծանօթութիւնները չ'ընտրիտ են, որովհետեւ ծագումն ունին անսահմանապէս ճշմարիտ և սուրբ Աստուծմէ, և որովհետեւ փորձառութիւնը ցոյց կու տայ որ իրօք կրնան զմարդ հոգեղէն, ազատ և սուրբ ընել, մինչև իսկ հասցնելով զինքը՝ յետ շատ մը կոիւններու՝ արքայութեան փառքը:

Տանդէ կ'ընդունի հաւատքը և Քրիստոսէ աւետարանուած բոլոր ճշմարտութիւնները հոգւոյ արժէքին, Աստուծոյ, անսահման բարւոյ, սիրոյ, և մարդու վերջին վախճանի մասին: Կը ճանչնայ բարին ու չարը ինքն իր մէջ և մարդու մէջ առնասարակ: Ոչ որ այնքան լաւ նկարագրած է զմարդ խոնարհեցնող ուժերը, որոնց ազդեցութիւնը կարելի է 'թոխիքի մէջ տեսնել: Այսպէս նաև մարդկային հոգին մաքրող ուժերը, ինչպէս որ նկարագրուած է Քաւարանին մէջ. և հուսկ շնորհի միջոցաւ կատարուած հոգւոյն փրկութիւնը և ազատութիւնը Արքայութեան մէջ:

Մտքի և շնորհի օգնութեամբ գիտցաւ Տանդէ վարդապետօրէն նկարագրել մարդու մեծ ճամբան այնպէս՝ ինչպէս որ կը

փափաքի քրիստոնէական վարդապետութիւնը, և ինչպէս որ փորձառութիւնը յայտնութեան հետ համաձայն կ'ապացուցնէ շարունակ: Տանդէ նկարագրած ատեն մաքրուիլը, զարգացումը ճշմարիտ ազատութեան և յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ՝ միշտ կ'անձնաորէ՝ Քրիստոսէ քարոզուած ճշմարտութեան համեմատ. արքայութիւն Աստուծոյ ի ներքս ի ձեզ է, ձեր մէջ, ձեր հոգւոյն մէջ: Երբ բանաստեղծը աքսորի մէջ կը գտնուէր և նուաստացուցիչ պայմաններու տակ հայրենիք կը կանչուէր, կը պատասխանէր թէ հայրենիքը իրեն աւելի պէտք ունի, քան թէ ինքը հայրենիքին, որովհետեւ իրեն համար բաւական է որ և է տեղ մը՝ ուր փայլին Աստուծոյ արեգակը և աստղերը՝ աւետող յաւիտենական ճշմարտութիւնները՝ զորս փնտռելու համար ալ ևս նուիրած էր իր կեանքը:

Բնութիւնը չի յաղթուիլ զոռոգութեամբ և անտարբերութեամբ, այլ սիրով: Աստուած սէր է: Իսկ սէրը հիմն է աւելութեան, ընկերութեան և ընտանիքին: Առանց անոր անօգուտ են մարդկային բոլոր ջանքերը, մարդոց բոլոր օրէնքները և սահմանադրութիւնը:

Տանդէի ընթերցումը մեզի համար միայն արուեստի հաճոյք մը չէ, այլ պատճառ և առիթ վերազաւանալու մեզ մեր վրայ՝ խոկալու համար մտածութիւններ և ճշմարտութիւններ և ամենախորին ու փրկականէ բաներ: Տանդէ, ինչպէս կ'ըսէ Ոգնեամ, ԺԳ դարու ուղղափառ իմաստասիրութիւնն է, կամ ինչպէս այլք կ'արտայայտուին՝ Աստուածային կատարելութիւնը ԺԳ դարու աստուածաբանութեան և իմաստասիրութեան քերթողական Համառոտութիւնն (Summa) է: Արդիւնք մ'է այդ դարուն, յորում քրիստոնէական մտածութիւնը կը տիրապետէր, և ամէն ինչ ամբողջութիւն մ'էր միացեալ հոգիներու մէկ հաւատքի մէջ՝ որ առ Աստուած կը բարձրանար ինչպէս գոթական ոճը՝ ծնունդ այդ ժամանակի՝ կը ջանար յաղթել նիւթի ծանրութեան, և նիւթն ինքնին

հպարտորէն բարձր կը կանգնէր: Մեծ և անմահ հոգիներ ծնան այն ատեն, ինչպէս Ս. Թովմաս Արարիկացի և Տանդէ:

Իմաստասիրութիւնը և արուեստը, միտքը և հանճարը կը սպասաւորէին այն ատեն մարդու յաւիտենական ճակատաւ գիրներուն: Յայտնութիւնը և մարդկային բնութիւնը կատարեալ ներդաշնակութեան մէջ կը գտնուէին: Երբ բնութիւնը ուզեց դիմադրել յաւիտենական ճշմարտութեանց, ինչպէս կը նկարագրէ Տանդէ, այն ատեն վար ինկանք, արքայութենէն քաւարան, քաւարանէն ալ դժոխք:

Աթման դարը Տանդէական դժոխքի տանջանքներուն համը առաւ: Բայց, փառք Աստուծոյ, զգաստութեան ժամանակը հասած է, և հիմակ մոլորութեանց խորը խնայելն վերջ, փնտռենք վերականգնում: Դամբան: Տեսանք որ, բարոյական աշխարհի կարգը աւերիչ ուժերով չի կրնար ծնանիլ, այլ ընդհակառակն պէտք ենք յաղթել անխնայ կերպով այդ ուժերուն, եթէ կ'ուզենք կեանքի ազատութիւն վայելել: Ճիշտ այս ժամանակներու կրնանք յարմարցնել տանդէական մոտեցումները: Որչա պատճառաւ այստեան Հունգարիոյ Արքիեպիսկոպի կրնան և պէտք են ուսումնասիրել յատուկ և փրկաւէտ պողով մեծ բանաստեղծին գործը:

Պէտք ենք սորվիլ իրմէ, որ կարևոր է կրթել մեր մէջ անրկնիկ նկարագիր մը, զոր ձեռք բերելու համար պէտք ենք ընդունիլ՝ առանց բացառութեան՝ քրիստոնէութեան բոլոր ճշմարտութիւնները: Վերջին ժամանակներու մէջ ստիպուեցանք ստէպ հանդիսատես ըլլալ սոսկալի և անսպասելի նուազութիւններու: Զորաւոր և նկարագրի տէր կարծուած անձինք ինկան: Շատեր, որ Մարկագաբրիին ուղաննա կ'երգէին՝ Քրիստոսի, Աւագ Ուրբաթուն ընտրեցին և մեծարեցին Բարաբրան, և մահուան դատապարտեցին՝ Քրիստոսը: Կան մարդիկ որ բնաւ ըրած չեն հոգւոյ մարդութեան ճամբան՝ Տանդէի նման. քրիստոնէութիւնը այնպիսիներուն մէջ իւրացած

չէ, կենսարուի ճշմարտութիւն մը դարձած չէ անոնց մէջ:

Տանդէ ամենէն սաստիկ կոիւնիստ մէջ ալ իր հաւատքը՝ անաղարտ պահեց. և իր հաւատարմութիւնը առ Եկեղեցին և Փահաճանայպետն միշտ աւելի զօրաւոր և անընկճելի եղաւ:

Կան ուղղափառներ, որ քաղաքական փոքր անհամաձայնութեան մը պատճառաւ, կամ Եկեղեցւոյ նուիրապետութենէն ընդունած ստոյգ կամ կարծեցեալ անիրաւութեան մը համար՝ անմիջապէս կ'ուրանան ամենէն նուիրական ճշմարտութիւնները և կը նահանջեն, և կարող են բոլորովին մերկանալ բարի և ներքին ամէն զգացում. այս տեսակ ուղղափառներ արժէք չունեցող հոգիներ են, զուրկ ամենիկն Քրիստոսի հոգիէն: Այս տեսակ ուղղափառներ և ոչ իսկ իրենց անձնական համոզումները և սկզբունքները կ'ուրանան, որովհետեւ իրօք երբեք ունեցած չեն: Իրենք իրենց մէջ հոգեկան ուժ մը չունին, որ հոգեւոր կռուի մէջ կը յաղթէ և կը նուաճէ:

Ներկայ դարու զաւակը կրնայ Տանդէի քերթուածէն սորվիլ՝ մտաւոր և հոգեւոր բարձրութիւնը ուղղափառ դարձու և իր ամէն իմաստով, ուղղափառ՝ հոծ և կուր: Այն զաղափարները որ Տանդէի մէջ կը կարդանք, քրիստոնէական մարդկութեան հասարակաց զանձը կը կազմեն: Ամէն էջի մէջ հոգին..., հոգւոյ գերազանցութիւնը, յաւիտենական և աստուածային ճշմարտութիւնները, բարոյական շնորհները կը սիրապետեն: Այսպէսով մարդիկ գիրար կը հասկնան. հաւատքի և բարոյականի այս միութեան շնորհիւ իրենց ներքին վիճակը, ներքին կարգը և զգացումը ամենուն մէջ հաւասար է: Մի և նոյն հաւատքը, յոյսը և սէրը իրենց կեանք և արիւթիւն կը պարգևէ: Այս միութեան մէջ զօրեղ ուժ մը պարունակուած է:

Այստեալի փափաքելի բան չկայ՝ եթէ ոչ մտածութեան և սկզբունքի միութիւնը, միութիւն՝ որ ուժ կ'արտաբերէ: Մտածութեան միութիւնը մի միայն հա-

ւատքի և քրիստոնէութեան մէջ է: Տա-
րակոյսը՝ անջատող և մահաբեր ուժ մ'է,
ինչպէս կը կարդանք Տանդէի մէջ:

Թերահաւատք և նենգաւորք զիրար կը
բզրտեն: Եթէ հունգարական ազգէն կ'ու-
զենք նորաստեղծել միացեալ և կորովի
բանակ մը, պէտք ենք հաւաքել այդ
բանակը քրիստոնէութեան հասարակաց
սկզբունքներու միջոցաւ, որոնց յօդիչ ուժը
ծանօթ է մեզ կեանքի և պատմութեան
փորձառութիւնէն:

Տանդէի յիշատակին տօնախմբութիւն-
ները կը կայանան, մեր կողմանէ, տնկելու
և բեղմնաւորելու մէջ իր հոգին մեր սրտին
խորը: Ընտրեալ այդ հոգիները՝ որ գիտեն
հասկնալ և թափանցել ամենէն մեծ բա-
նաստեղծին հոգիին մէջ, նախ իրենք

կ'իւրացնեն զայն, և յետոյ՝ իրենց օրի-
նակով և յորդորմամբ կը հաղորդեն հուն-
գարացի ժողովրդեան: Պատշաճ և արժան
է որ մերայինք սորվին սքանչանալ Տան-
դէի հոգւոյն վրայ և նմանիլ իր նկարա-
զրին: Բանաստեղծին վստահութիւնը և
լիովի ապահինութիւնը Աստուծոյ վրայ՝
ամենէն աւելի ծանր յուզումներու, կոիւ-
ներու և վշտերու ատեն, մեզի թող օրինակ
ըլլայ մեր գողգոթայի օրերուն մէջ, և
եթէ հաւատարմօրէն օրինակին նմանինք,
մեծացալ պիտի շտապեցնենք յարու-
թիւնը մեր ճշմարտութեան՝ այժմ գա-
մուած խաչին վրայ:

Թարգմ. Հ. ՔԵՐԹՎԻԵ ԶՐԱՅԵՆՍ

Osservatore Romano 22 Մայիս 1921

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

«ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԵԱՆ» ՄԷՋ

ՏԱՆԴԵԻ այս անգուգական Քերթուածը,
պէտք է ըսենք անմիջապէս, իր բանա-
ստեղծական ու մեծախորհուրդ իմաստներու
անօր թեւերուն վրայ՝ կը կրէ ամենէն աւելի
բնութեան ու գիտութեանց մէջ գտնուող էն
հրաշալի տարերքը: Աստուածաբանք անոր
ծոցին մէջ նկարուած կը գտնեն, մարդկային
կարողութեան շափով, էն ստուգադոյնն ու
իրականը, լուցարձակն ու երանականը, որ
հաստատուած է կրօնքի անխախտ ճշմար-
տութեանց վրայ: Պատմաբանք՝ Քերթողէն
յիշատակուած անձնաւորութեանց ու զէպ-
քերու գրաւած վայրն ու դիրքերը կ'ու-
սումնասիրեն: Բնախօսք անշուշտ կը հետա-
քըքրօւին Տանդէի բացած շրջապատներովն
ու պարունակներով, և կը զխան բնութեան
տարերայ առած դերը և այլ զանազան ստու-
րերկրայ մասերն և ուղիները: Քերթողք
անոր մէջ կը գիտեն այն բանաստեղծու-
թիւնն ու վառ երեակայութիւնը՝ որ իր
կատարելութեան գագաթնակէտն հասած է:

Այս, ասոնք ամէնը միասնոյ, բայց առանց
զիրար խափանելու, կը գտնուին Արկիէրիի

Գլուխ – Գործոցին մէջ: Սակայն այդ հրա-
շակերտը բազմաստեղծ գիտութեանց բով
մ'ըլլալէն զատ՝ յատկապէս կը ներկայացնէ
իր մէջ՝ գեղարուեստական ճիւղի մը հրա-
շալիքներն ալ: Իրիթիչ տարր մ'ունի ան
իր մէջ, ձայնը, և անոր բազմերփեան զար-
գացումը՝ երգը, երաժշտութիւնը:

Բայց գեռ մանրամասնութեանց չիլիւծ, հե-
տեւելով նաև խալ. երաժշտագէտ Արնալտօ
Պոնալինդուրայի՝ և գաղղ. երաժշտական
քննադատ Գամիլյէ Պելլէկի՝, կ'ուզենք ցու-
ցնել նախ, թէ

ԿԸ ՍԻՐԷՐ ՏԱՆԴԵ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այս մասին զանազան մատենագիրներ
արտայայտուած են: Պաքաշիօ «Տանդէի
վարք»-ին մէջ կը հաստատէ զայդ: Լէոնարտօ
տա Պրունի և ձիանոցցօ Մանէգրի կ'ըսեն,

1. «Dante e la Musica». Լիպոնօ 1904.
2. Revue des Deux Mondes. 1908. էջ 67–86.